

УДК 141.319.8:001.102

Михайлов Д. Є.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ У СУЧАСНІЙ ПОСТАНТРОПОЛОГІЇ

У статті розглянуто головні напрями дослідження у сучасному постантропологічному дискурсі. Виділено та проаналізовано концептуальні трансформації суб'єкта в контексті постантропологічних студій.

Ключові слова: постантропологія, трансгресія, тілесність, віртуальність, гіперреальність, інформація.

Постантропологія – це відносно новий напрям у сучасній антропології, який ставить собі на меті виокремлення та кристалізацію антропологічного типу особистості під впливом технологічного поступу та наукової еволюції. Якщо переформулювати це визначення, то можна сказати, що головною ціллю постантропології є глибинна філософська рефлексія з приводу тих змін, що пов'язані з вторгненням сучасних технологій у світ людини. Очевидно, що таке технологічне занурення знаходить свій осередок саме у сфері буття людини, трансформуючи та змінюючи сутнісні характеристики індивіда, його епістемологічні настанови, буденне сприйняття реальності тощо. Цікавим є той факт, що саме поняття реальності починає трансгресувати під впливом технологічного інструментарію та використання цього інструментарію у межах світу суб'єкта. Саме в цьому контексті виникають філософські проблеми гіперреальності та симулякровості, проблеми поліонтологічності та віртуальності. Відтак йдеться тут про всі аспекти трансформації «буденного» усвідомлення реального світу, перенесення реальності у поле «надреального», або гіперреального.

Якщо виокремлювати засадничі напрями дослідження постантропології, то слід виділити кілька ключових, які, власне, і визначають сучасний поступ у цій царині.

Перший напрям можна охарактеризувати як «віртуалістика». Тут досліджують трансформації самого поняття індивіда під впливом виникнення нової буттєвої сфери людини. Ключові поняття, з якими працює цей напрям дослідження, це, перш за все, поняття симулякру та симуляції, поняття поліонтологічності та віртуальності.

Наступний напрям дослідження пов'язаний з проблемою інформації та інформаційного суспільства, які виявляють значні антропологічні імплікації. Як ми побачимо далі, інформація

стає базовим топосом у трансгресивних процесах, які аналізує сучасна постантропологія. В контексті цієї проблеми виникають нові студії та системи, у полі яких постають проблематика медійності, проблема людини як інформаційного патерну, суб'єкта як поля інформації (зокрема таке визначення з'являється у сучасній генній інженерії) тощо. Саме в контексті вищезазначеної проблематики ми можемо спостерігати, як індивід поступово починає відмежовуватись від власної тілесності, як радикально змінюються антропологічні акценти сприйняття людини. У цьому контексті людська особистість все менше починає сприйматись крізь призму власної тілесності, індивідуального тіла, і все більше розглядається у топосі носія інформації, або як «дещо» постійно долучене, «увімкнене» в інформаційний патерн, поле тощо.

З вищезазначеної проблеми виникає наступний наскрізний напрям дослідження в контексті сучасної постантропології. Цей напрям дослідження безпосередньо пов'язаний із проблемою тілесності. Справді, якщо ми розглянемо проблему тіла у її історико-філософській тягlostі, починаючи від 1950-х рр. і до сьогодення, то можна побачити, що тіло, як відповідна матеріальна структура, що зумовлює епістемологічні засади сприйняття суб'єкта, радикально змінює свій статус. Зміна ця носить, у першу чергу, філософське забарвлення і розглядається у контексті постантропологічних студій у трьох головних векторах. Перший спрямований на осмислену рефлексію з приводу індивідуальних трансформацій у полі людської тілесності. Не варто ходити далеко за прикладами, щоб чітко усвідомити, що наше тіло все частіше відчуває вплив активних трансгресивних процесів. Ці процеси можуть бути чітко унаочненими навіть у просторі нашого буденного життя. У цьому контексті можна згадати про останні дослідження у полі генної інженерії,

які вже зараз дають можливість трансформувати та моделювати тілесність, створюючи таку тілесну структуру, яка від початку є штучною, відмежованою від природи, адже у процесі її моделювання використовується штучний технологічний апарат. Другий вектор дослідження тілесності пов'язаний з радикальним продовженням саме тілесного існування. За останні п'ятдесят років середній термін життя людини зріс як мінімум на тридцять років. Це явище є результатом звернення до відповідного технологічного інструментарію. У першу чергу йдеться про фармакологічні дослідження, дослідження у сфері генної інженерії та біоніки тощо. Це дає підставу стверджувати, що відповідні технологічні зрушення спрямовані на так звану «боротьбу зі смертю». Сучасний американський філософ і теолог Брент Уотерс стверджує, що подібні наукові експерименти зазіхають на головну сутнісну характеристику людини. Людина – це перш за все смертна істота. За висловом Мартіна Гайдеггера, смерть – це те, що надає сенс нашому життю. Якщо людина перестане бути смертною істотою, то чи залишиться вона людиною саме в філософсько-антропологічному сенсі?

Останній, третій вектор філософсько-антропологічного дослідження тілесності розглядається не менш активно, ніж попередні, але є менш перспективним з огляду на еволюцію сучасної наукової думки. Мовиться у першу чергу про славнозвісний проект трансгуманізму, який виник у 1980-х рр. в США. Апологети цього проекту Ганс Моравек і Марвін Мінський виголосили концепцію, згідно з якою людина може існувати як цілісний індивід відмежовано від власного тіла. Як альтернативу, вони запропонували доволі амбіційний філософський проект перенесення людської свідомості на електронний носій, у результаті якого особистість, або індивід, зможе радикально розширити власні можливості існуючи окремо від власного тіла. У будь-якому разі, зараз цей проект виглядає більшою мірою фантастично. Але наукові дослідження у цьому полі відбуваються вельми інтенсивно. Так чи інакше, головною метою дослідження постантропології є адекватна філософська рефлексія з приводу проектів, які виникають як у полі наукового, так і філософського дискурсів. У центрі постантропологічного дослідження перебуває суб'єкт, який піддається радикальній трансгресії під впливом технологічної інкорпорованості. Цей суб'єкт наразі балансує між поняттям людини і постлюдини. А його аналіз та сприйняття відбувається у горизонті технології.

Головною метою нашої статті буде огляд та аналіз вищезазначених напрямів дослідження у полі постантропологічного дискурсу. Також у контексті кожного напрямку буде виділено головні проблемні топи та спроби їх розв'язання сучасними представниками філософської постантропології.

Як вже зазначено, першим напрямом дослідження є «віртуалістика». Віртуалістика – це перш за все підхід, який висвітлює і відстоює тезу про множинність автономних буттєвих сфер, до яких може бути долучено суб'єкт. З огляду на це твердження, виникає окреме поняття поліонтологічності, яке найбільш наочно ілюструє проблему множинності реальностей, що радикально загострено постає у постантропологічному філософському дискурсі.

Сфера технології – це сфера розширення меж людини. Використовуючи певний технологічний апарат, суб'єкт розкриває власні регіони буття. З розгортанням власних «буттєвих кордонів» індивід виходить за межі своєї природи, створюючи тим самим світ симулякрального порядку, який знаходиться за межами природної настанови і має власні закони. Можна сказати, що світ симуляції – це «третя природа» людини. Наповнюючи цю структуру смислами, людина починає існувати і творити у ньому. Але тепер її сприйняття свого «класичного» буття відбувається крізь призму симуляції, яка лежить в основі не стільки першої (природної) і другої (культурної) природи, а саме «третьої природи».

Якщо розглядати проблему віртуальності у контексті насичення образної та знакової системи, можна помітити, що сама структура віртуальності має завуальовано симулякральний характер. Але до симуляції і симулякральності потрібно підходити з урахуванням кількох важливих аспектів.

Сучасний російський філософ Вадим Ємелін так описує підходи до поняття симулякру: «Перш ніж приступити до безпосереднього розгляду філософських систем, слід зазначити, що відтінки смислового значення поняття “симулякр” або “симулакрум” (лат. *simulare* – *удавати*), змінюються в залежності від моделі застосування, а саме, репрезентативної або не репрезентативної» [3]. У репрезентативній моделі поняття симулякр використовується у значенні копії на копію тобто копії, що не має онтологічного референту, не має під собою певної сталої буттєвої структури, до якої має нас направляти певний знак або образ. Саме тому симулякр викривлює не лише епістемологічну сферу, у якій він перебуває та існує, але так само «замулює» підхід до

справді буттєвих регіонів, постійно викривлюючи свій прототип.

З огляду на вищезазначену думку, можна зробити висновок що проблема симуляції у контексті віртуалістики як окремого напрямку дослідження у постантропології створює нову структуру для існування сучасного суб'єкту. Перш за все йдеться про той факт, що індивід стає гранично відмежований від буттєвої структури, власне кажучи, від самого буття, занурюючись у поле копій, які вже навіть не копіюють, а проголошують власний автономний онтологічний статус. Зрештою, використовуючи поняттєвий апарат Жана Бодріяра, можна сказати, що людина починає існувати у просторі гіперреальності і, одночасно, долучається до акту самоампутації, про який неодноразово згадував Маршал Маклюєн у своїх працях, присвячених філософії техніки. Спробуємо детальніше проаналізувати ці дві тези.

У зазначеному контексті цікаво звернутись до думки сучасного американського філософа Еріка Дейвіса, який дає, спираючись на Ж. Бодріяра, таку оцінку гіперреальності: «Французький філософ Ж. Бодріяр характеризує цю ситуацію як масове зараження гіперреальністю. Подібно до онтологічного вірусу, гіперреальність окупує і руйнує попередні структури розуміння реального, замінюючи їх новим порядком реальності, який ґрунтується на симуляції» [2, с. 353–354].

У цьому твердженні чітко проступає думка про трансформативність не лише індивідуального, а й масово-соціального виміру людства. Зрозуміло, що виникнення гіперреальності на основі симуляції та симулякровості було уможливлено появою відповідного технологічного апарату. М. Маклюєн відстоює тезу про те, що використання технології – це сфера розширення меж особистості. На основі цього факту ми можемо спостерігати таке непомірне захоплення технологічним апаратом у сучасну інформаційну еру. Але на думку М. Маклюєна, сфера розширення меж особистості може призвести до вкрай глибокої трансформації суб'єкта. В цьому акті трансформації особистість втрачає власні межі і відокремлюється від власного «Я».

Філософ так описує цю ситуацію: «З фізіологічної точки зору, людина в ході звичайного застосування технології (тобто актуалізації способу розширення власного тіла) постійно модифікується нею і, у свою чергу, знаходить все нові й нові способи її подальшого вдосконалення. Людина перетворюється, так би мовити,

на органи розмноження машинного світу – подібно бджолі, яка виконує аналогічну роль в рослинному світі, що дозволяє їй розмножуватися і постійно розвивати все нові і нові форми» [4, с. 27]. Тож можна зробити висновок, що техніка підкорює особистість, перетворюючи її на апарат технологічного вдосконалення та впровадження ще більш радикальної технологічної експансії. Тепер людина, яка була трансформована певною технологічною інституцією, стає від неї залежною, адже техніка перетворюється на невід'ємну частину самої людини. М. Маклюєн вбачає у такій ситуації глибинні апокаліптичні риси, адже техніка починає контролювати особистість на рівні життєвих циклів і змінювати та усувати природні риси людини, що були їй притаманні від самого народження. Таким чином, ми опиняємось у ситуації, де, за висловом М. Маклюєна, суб'єкт перетворюється на засіб для здійснення технологічної експансії.

Цікаво, що прогнози М. Маклюєна починають поступово реалізовуватись у сучасному інформаційному полі. У своїй праці «Розуміння медіа» філософ відстоює думку, що сучасна медійна структура є не чим іншим, аніж продовженням нервової системи особистості. Тобто весь медійно-інформаційний спектр є конструктом діяльності свідомості індивіда. Як зазначає з цього приводу В. Ємелін: «Справа навіть не в тому, що збуваються прогнози М. Маклюєна, проголошені ще в 1960–1970-х рр., про розширення і продовження нервової системи людини електронними медіа. І не в тому, що в результаті такого розширення відбувається злиття людини з машиною. Головне, що перед нами факт злиття суб'єкта і симулякру, тобто суб'єкт звертається у власний симулякр, тілесно залишаючись в емпіричному світі, він ментально переходить у світ віртуальний, простір симулякрів, де наділяється новим тілом, що не має нічого спільного з матеріальною тілесністю» [3].

Беззаперечним залишається той факт, що злиття людини з машиною, про яке писав М. Маклюєн, вже давно відбулося. Не має сенсу відокремлювати людину від технологічного простору, який вона створила і який тепер створює її. Однак варто усвідомлювати, що матеріальна тілесність людини починає поступово відходити на «маргінес». Тепер людина все більше починає жити у гіперреальності та віртуальній ілюзорності, абсолютно не звертаючи увагу на те, що поле, в якому вона існує, є полем симуляції і симулякровості. Учергове можна згадати тезу

М. Маклюєна про акт самоампутації в момент використання технологічного апарату. З актом самоампутації здійснюється процес відходу від власного «Я» і «рудиментарності» рефлексивної здатності свідомості.

Наступним важливим напрямом постантропології є дослідження у полі інформації, інформаційності та медійності. Така філософсько-антропологічна ситуація пов'язана з кількома аспектами сучасних антропологічних та наукових студій. Перший аспект – це зміна ролі інформації у житті особистості. Зараз інформація постає як сутнісна характеристика людини. Завдяки успіхам генної інженерії та клітинної біології науковці та дослідники дійшли думки, що людина – це виключно поле інформації. Наразі це поле може бути трансформованим, зміненим та можливо покращеним.

Інформація за останні кілька десятиліть стала базовим концептом для більшості гуманітарних дисциплін. Така тенденція не є випадковою, адже інформація починає безпосередньо змінювати та концептуалізувати більшість буденних сфер людського існування. Зараз мова не лише про буденний інформаційний аспект, а про більш глибинний топос інформації, на якому наголошують сучасні постантропологі. Сьогодні антропологічний дискурс неможливо уявити без концептуального усвідомлення інформативності та інформації як конкретної філософської проблеми. Більше того, ці поняття так глибоко занурилися у розуміння суб'єкта, що почали з'являтися філософські концепції, в яких людина постає у якості певного інформаційного поля, або є перманентно долученою до відповідного інформаційного патерну, поступово перетворюючись на вищезазначену інформаційну структуру. Цю концепцію активно розробляє сучасна американська дослідниця Кетрін Хейлз. Зокрема, вона зазначає, що поступовий перехід до проекту постлюдства став можливим виключно за рахунок трансформації самого поняття інформації, і через цю трансформацію була змінена «класична парадигма» розуміння людини. Відтепер особистість не може бути концептуалізована поза інформаційним дискурсом, оскільки людина постійно «підключена» до відповідного інформаційного носія.

Трансформативність, або зміна сутнісних характеристик особистості, є однією з найбільш визначальних рис постантропологічного проекту. Інформація, вкрай важлива складова життєвого простору постлюдини, так само трансформується, і її зміна дуже наочно ілюструє деякі постантропологічні тенденції в ці-

лому. Загалом, інформацію варто розглядати як багаторівневе поняття. А отже, і сам феномен трансформації інформації можна розкласти на кілька шаблів.

Перший рівень – трансформація носіїв інформації. Відразу потрібно зазначити, що поняття «інформація» розглядається нами як гранично широке і водночас вельми зрозуміле кожному. Інформація – це точка дотику всіх індивідів між собою, вона спричиняє певне спільне поле для комунікації, тим самим уможливорюючи комунікацію як феномен соціальної сфери людського буття. Майже кожна людина, яка сьогодні перебуває у відповідному технологічному просторі, так чи інакше пов'язана і долучена до відповідного інформаційного патерну, у тій чи іншій формі з ним співпрацює. Але інформаційність, як більш широке явище, обіймає набагато ширший пласт, аніж може здатися на перший погляд.

Так, у постантропології виникає ідея суб'єкта, який є постійно «включеним» у певний інформаційний патерн. К. Хейлз проголошує вкрай цікаву тезу: «Постлюдство віддає тотальну перевагу інформаційному патерну перед патерном матеріальним. Таким чином, “вживлення” у біологічну субстанцію сприймається радше як випадковість у історичному процесі, аніж неминучість життєвої детермінації» [7, с. 2–3]. Отже, інформаційність у цьому контексті – це одна з домінантних рис постлюдини. Цю тезу можна поглибити, якщо створити для неї відповідний контекст. На думку відомого вченого Томаса Хайна, який проводить свої дослідження у сфері генної інженерії, ця теза виглядає так: «Людина – це не більше аніж просто поле інформації» [1, с. 350]. Проголошення такого постулату може призвести нас до кількох значущих наслідків. По-перше, перед нами постає одна з найбільш важливих ідей, характерних для постантропології – ідея дематеріалізації суб'єкта, смерті матеріального референта, втрата тілесності та усвідомлення тіла як рудиментарної структури. По-друге, якщо людина перетворюється на інформаційне поле, то у неї має бути певний матеріальний носій. Ідея матеріального носія інформації – це класична раціональна схема, що має певний історичний контекст дослідження і певну наукову легітимність. Однак постантропологія дещо змінює цей постулат і вибудовує радикально нову антропологічну структуру.

К. Хейлз у циклі праць [6–9] формулює базову тезу сучасного постантропологічного дискурсу: «Інформація концептуально відрізняється від

маркерів, які її втілюють» [7, с. 25]. Про що свідчить це твердження? Йдеться власне про те, що протягом усього процесу існування людства ми так чи інакше використовували матеріальні носії інформації. З технологічним поступом ці носії ставали все меншими, змінювали форму, але продовжували існувати саме у матеріальному вимірі. Наразі людство опиняється у парадоксальній ситуації: інформація та її об'єми стають все більшими, а носії цієї інформації поступово втрачають власний матеріальний характер. Грубо кажучи, вони стають нематеріальними, позбавляються матеріальної природи. У результаті існування інформації (наприклад, в інтернеті) має виключно ідеальний характер, перебуває у статусі віртуальної сутності. Це означає, що кожна людина, яка є частиною «мережі», працює із цією сутністю безпосередньо, що призводить до меншої інформаційної деформації, сприяє пришвидшенню її обробки, і, як результат, людина стає інформаційним носієм у значно більшій мірі, аніж це було раніше.

Отже, поняття інформації займає центральне положення у розумінні постлюдства як нового антропологічного проекту. Саме інформація виступає однією з демаркаційних ліній, яка відділяє «класичний» тип людини від нового, постантропологічного. На цю тезу звертає увагу К. Хейлз, наголошуючи на кількох сутнісних відмінностях між поняттями людини як класичного антропологічного типу від постлюдини.

1. Постлюдство надає перевагу інформаційному, а не матеріальному патерну.

2. Для постлюдства характерним є те, що саме свідомість розглядається як топос людської особистості.

3. Постлюдство сприймає тіло як «оригінальний протез», яким ми вчимось маніпулювати.

4. І найголовніше – постлюдство створює таку сферу буття для людської особистості, яка дає можливість досить легко сполучатись з інтелектуальними машинами.

Таким чином, для постлюдства не існує есенційної різниці між тілесною екзистенцією і комп'ютерною симуляцією, кібернетичним механізмом та біологічним організмом, робо-теологією і людськими цілями [7, с. 2–3]. Про що це свідчить? Як мінімум про те, що структура усвідомлення реальності у постлюдині докорінно змінена. Епістемологія сприйняття постлюдини настільки відрізняється від попереднього антропологічного типу, що сучасна постлюдина, чия сутність пронизана інформаційністю, радше віддаватиме перевагу віртуальній симулякровості, аніж емпіричній реальності. З цього положення

логічно випливає сприйняття тіла як «органічного протезу», який завжди можна покращити, замінити або навіть поміняти. Власне це й демонструє майже весь спектр відмінностей між двома антропологічними проектами.

Тож ми можемо стверджувати, що поступова трансформація класичного антропологічного типу починається з втрати інформацією свого «матеріального носія». Особистість, яка усвідомлюється як певне інформаційне поле, або згусток інформації, має бути постійно сполученою з інформаційними патернами, які концептуалізують та трансформують її буттєву сферу. Така умова є необхідною з точки зору її сутнісних компонентів. Постлюдство – це загальне поле інформації, яке циркулює, змінюється та спілкується між собою. Постлюдина – це базовий пункт сучасного етапу еволюції класичного розуміння суб'єкта.

Проблема тілесності у постантропологічному дискурсі відіграє ключову роль і постає як окремий, автономний напрям дослідження у колі постантропологічних студій. Все, що було зазначено вище у контексті нашого дослідження, вказує на той факт, що тілесність поступово починає відходити на другий план у буттєвій сфері людської особистості. Така тенденція зумовлена кількома важливими факторами, на яких ми наголошували раніше. По-перше, це сфера віртуальності та симулякровості, що поступово витісняє матеріальність та тілесність на другий план. По-друге, особа постає у формі інформаційної структури. Все це засвідчує той факт, що тіло, як неодмінна матеріальна складова «класичного» антропологічного проекту, поступово відходить у минуле.

Але незважаючи на цей факт, сучасні дослідження у різноманітних наукових дисциплінах демонструють можливості радикально іншого погляду на тілесність і спроможність її «покращення». Зрозуміло, що в акті такого покращення буде використовуватись певний технологічний апарат. Відтак, поступово починає формуватись новий проект людства, який передбачає тотальний симбіоз людського і технічно-комп'ютерного. Сучасний американський дослідник Сідні Перковіц засвідчує появу нового людського проекту: «У цих людей межа між двома регіонами розмивається, породжуючи новий вид існування, який знаходиться десь між людським відчуттям та холодом комп'ютерних плат» [10, с. 85]. Тобто ми бачимо, що з трансформацією тілесності відбувається не просто поява нового людського проекту, а радше своєрідний симбіоз особистості з машиною,

який дуже важко описати у межах класичних антропологічних термінів.

Класична філософська дихотомія «свідомості і тіла» поступово переходить у радикально нову площину. Мало хто сперечатиметься з тим, що у житті сучасної людини все частіше з'являються сфери діяльності, де тіло майже не виконує жодних функцій, ба більше, іноді тіло взагалі може нам заважати. Мова тут, звичайно, про такі сфери, як: телебачення, віртуальний світ, інтернет тощо. Хіба можна сказати, що наше тіло є по-справжньому живим, коли свідомість індивіда перебуває у віртуальному інтернет-просторі. Складається враження, що в такому контексті наша тілесність виконує чисто формальну функцію, функцію носія свідомості.

Сучасний російський дослідник Сергій Хоружий переконаний, що феномен постлюдини

народжується на перехресті двох наукових парадигм – генної технології та віртуальної практики [5]. Перша націлена на трансформацію тіла; друга – на зміни станів свідомості.

Отже, все очевиднішим стає те, що людські трансгресії є направлений рух у бік проекту нової людини. Але головним питанням все ж залишається питання людської сутності. Виникає бажання приєднатись до закликів американського антрополога Б. Уотерса: «Хіба після всіх цих багатоманітних та безкомпромісних трансформацій людина залишиться людиною, а не стане радикально новим видом?» [11, с. 63]. Можливо, зараз ми стоїмо на межі епох і пройде ще зовсім небагато часу, коли людське існування зміниться так суттєво, що наше звичне уявлення про людину стане застарілим.

Список літератури

1. Дери М. Скорость убегания: киберкультура на рубеже веков / М. Дери ; пер. с англ. Т. Парфеновой. – М. : Ультра. Культура, АСТ, У-Фактория, 2008. – 480 с.
2. Дэвис Э. Техногнозис : миф, магия и мистицизм в информационную эпоху / Э. Дэвис ; пер. с англ. С. Кормильцева, Е. Бачиной, В. Харитоновой. – Екатеринбург : Ультра. Культура, 2008. – 480 с.
3. Емелин В. А. Виртуальная реальность и симулякры [Электронный ресурс] / В. А. Емелин. – Режим доступа: <http://www.emeline.narod.ru/virtual.htm>. – Назва з екрана.
4. Маклюэн Г. М. Понимание медиа: внешние расширения человека / Г. М. Маклюэн ; пер. с англ. В. Николаева ; закл. ст. М. Вавилова. – М. ; Жуковский : КАНОН-пресс-Ц, Кучково поле, 2003. – 464 с.
5. Хоружий С. Проблема Постчеловека, или Трансформативная антропология глазами Синергийной антропологии [Электронный ресурс] / С. Хоружий. – Режим доступа: http://www.telenir.net/filosofija/problema_postchloveka_ili_transformativnaja_antropologija_glazami_sinergiinoi_antropologii/p1.php. – Назва з екрана.
6. Hayles N. K. Electronic literature. New horizons for the literary / N. Katherine Hayles. – Indiana : University of Notre Dame, 2008. – 223 p.
7. Hayles N. K. How we became post human / N. Katherine Hayles. – Chicago : The university of Chicago press, 1999. – 351 p.
8. Hayles N. K. Nanoculture. Implications of the new technoscience / N. Katherine Hayles. – Oregon : Intellect Books, 2004. – 255 p.
9. Hayles N. K. Writing machines / N. Katherine Hayles. – Massachusetts : Massachusetts Institute of technology, 2002. – 144 p.
10. Perkowitz, S. Digital people : from bionic humans to androids / Sidney Perkowitz. – Washington D. C. : The Joseph Henry Press, 2004. – 238 p.
11. Waters B. From Human to Posthuman : Christian Theology and Technology in a Postmodern World / Brent Waters. – Burlington : Ashgate Publishing Company, 2008. – 166 p.

D. Mykhailov

THE MAIN RESEARCH DIRECTIONS IN MODERN POSTANTHROPOLOGY

In this article the main research direction in postanthropological discourse were reviewed. The basic components of subject transformation due to postanthropological studies have been identified and examined.

Keywords: postanthropology, transgression, corporeality, virtuality, hyperreality, information.

Матеріал надійшов 31.01.2014